

ANDRAGOGY АНДРАГОГІКА

UDC 374.7:378

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.13

UNIVERSITIES OF THE THIRD AGE (U3A) IN UKRAINE: HISTORY OF DEVELOPMENT

V. V. Vashchenko*

The article analyzes the foreign experience of founding Universities of the Third Age (U3A), as a prerequisite for the implementation of the activities of U3A in Ukraine. Universities of the third age are identified as the most common form of implementation of the idea of informal education of the elderly, which is aimed at stimulating the activity of the elderly people in various aspects. The main stages of implementation of the idea of functioning of such social institutions at the level of legislative and regulatory framework governing the activity of the educational sector are outlined. Unification of the U3A into groups according to the level of activity both at the state and private level, as well as their cooperation with institutions of higher education are presented. It has been proven that universities of the third age implement the function of educational and cultural hubs for adults aged 50–60+ years. Also, it has been established that, thanks to the wide variety of educational programs and intensive extracurricular activities, U3A are able to ensure the active life of this category of adult population through continuous sustainable education. It is substantiated that through their mediation, the category of the adult population under study has the opportunity not only to acquire new knowledge, abilities, skills and competence, but also to take a direct active part in public life. It was found that universities of the third age function based on corresponding institutional formations, including HEIs, cultural and educational centers, houses of culture, libraries, independent educational institutions, which are perceived as a space for the organization of targeted events, active communication, travel opportunities, which contributes to personal development. It has been proven that U3A have a beneficial effect on socio-intellectual progress, motivate the elderly to physical activity, deepen skills and abilities, optimize the system of interaction within the field of health care and rehabilitation centers, cultural hubs, and environmental activities. It is substantiated that universities of the third age are endowed with a significant functionality in terms of maintaining social ties and active interpersonal communication among older people.

Keywords: adult education, elderly people, universities of the third age (U3A), age category, educational system, training, digital optimization.

* Postgraduate Student

(Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv)

alla_moskalenko@ukr.net

ORCID: 0009-0004-2980-7550

УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ

В. В. Ващенко

У статті представлено зарубіжний досвід заснування Університетів третього віку, як передумову впровадження діяльності Університетів третього віку в Україні. Університети третього віку представлені як найбільш поширена форма реалізації ідеї неформальної освіти людей літнього віку. Університети третього віку представлені як інституція, діяльність яких спрямована на активізацію людей похилого віку в різних аспектах. Окреслено основні етапи впровадження ідеї функціонування таких соціальних інституцій на рівні законодавчих і нормативних документів, якими регламентується діяльність освітньої галузі. Представлено об'єднання університетів третього віку в групи за рівнем діяльності – на державному чи приватному рівнях, співпраці з закладами вищої освіти. Доведено, що університети третього віку реалізують функцію освітньо-культурних хабів для дорослих вікової категорії 50–60+ років. Встановлено, що, завдяки широкій варіативності освітніх програм та інтенсивній позааурочній діяльності, університети третього віку спроможні забезпечити активне життя цієї категорії дорослого населення через неперервне навчання. Обґрунтовано, що за їх посередництвом для досліджуваної категорії дорослого населення з'являється можливість не лише набути нових знань, умінь, навичок та компетентності, але й брати безпосередню активну участь у суспільному житті. З'ясовано, що університети третього віку функціонують на основі інституційних формацій, у тому числі, при закладах вищої освіти, культурно-освітніх центрах, будинках культури, бібліотеках, які позиціонуються простором для організації цільових заходів, активної комунікації, можливостей подорожей, що сприяє особистісному розвитку, а також як самостійні структури. Доведено, що університети третього віку чинять сприятливий вплив на соціально-інтелектуальний поступ, мотивують людей похилого віку до фізичної активності, поглиблюють навички та вміння, оптимізують систему взаємодії із сферою охорони здоров'я та реабілітаційними центрами, культурними хабами, екологічною діяльністю. Обґрунтовано, що університети третього віку наділені значущим функціоналом щодо підтримки соціальних зв'язків та активної міжособистісної комунікації серед людей старшого віку.

Ключові слова: освіта дорослих, люди літнього віку, університети третього віку, вікова категорія, освітня система, навчання, цифрова оптимізація.

Introduction of the issue.

Demographic changes and an increase in the average life expectancy of the population are the most important issues of social policy for many countries. The aging of the European population and the low birth rate are positioned as an urgent problem. In this regard, the development of universities of the third age (U3A) is becoming more and more widespread in the world educational space. Their mission is to adapt the older generation to modern social life; helping the elderly to remain integrated in society; maintenance of physical health; conducive to the expansion of worldview, intellectual and spiritual development; formation of their social environment, employment; the association of interests, and in general, the implementation of the principle of lifelong learning.

Постановка проблеми.

Демографічні зміни та збільшення середньої тривалості життя населення є одним з найважливіших питань соціальної політики для багатьох країн. Старіння європейського населення та низький рівень народжуваності позиціонується актуальною проблемою. У зв'язку з цим, у світовому освітньому просторі все більшою мірою набуває поширення розвиток Університетів третього віку. Місія їх полягає в адаптації старшого покоління до сучасного суспільного життя; допомогти людям літнього віку залишатися інтегрованими в суспільство; підтримці фізичного здоров'я; сприянні розширенню світогляду, інтелектуальному і духовному розвитку; формуванні їх соціального оточення, зайнятості; об'єднанню за інтересами, а загалом – реалізації принципу навчання впродовж життя.

Current state of the issue. In recent years, the study of problems of the adult education in general has changed [1; 2; 3], as well as the activities of universities of the third age in Ukraine. Domestic scientists, including Olena Anishchenko, Olga Banit, Maryana Gavran, Anna Gakman, Svitlana Yegorycheva, Maria Zhitynska, Oksana Zakharova, Nadiya Kabachenko, Inna Kovalenko, Larisa Lukyanova, Yuliya Pavlova, Yuliana Palahniuk, Vera Polishchuk, Oksana Pryshlyak, Iryna Savelchuk, Tetyana Semigina, Tamara Skoryk, Alyona Sokolova, Svitlana Fedorenko and others address various aspects of the outlined issues.

U3A became the subject of dissertation studies by Anastasia Bogutska (2021), Andriy Karkach (2023). In the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, under the guidance of Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Halyna Sotska, a following topic of the research was carried out: "Organizational and pedagogical conditions of the University of the Third Age" (2021). The concept of the U3A (2021) was discussed and proposed by the member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Larisa Lukyanova.

Outline of unresolved issues brought up in the article. The above-mentioned analysis of the current state of the issue proves that Ukraine has already accumulated some experience in the functioning of universities of the third age. Within the framework of our research, we consider the experience of U3A in Ukraine to be interesting and useful for actualizing the need to spread it in the market of educational services for the elderly people at the state and regional levels, especially in the conditions of martial law, when a significant number of older education seekers have been internally displaced due to dangerous conditions and military operations in their native regions and no longer have access to their usual conditions for life. Moreover, a lot of recipients can no longer return to the places of their previous employment. Thus,

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки актуалізується дослідження питань як освіти дорослих загалом [1; 2; 3], так і діяльності Університетів третього віку в Україні зокрема. До різних аспектів окресленої проблеми звертаються українські науковці, серед яких Олена Аніщенко, Ольга Баніт, Мар'яна Гавран, Анна Гакман, Світлана Єгоричева, Марія Житинська, Оксана Захарова, Надія Кабаченко, Інна Коваленко, Лариса Лук'янова, Юлія Павлова, Юліана Палагнюк, Віра Поліщук, Оксана Прищяк, Ірина Савельчук, Тетяна Семігіна, Тамара Скорик, Альона Соколова, Світлана Федоренко.

Університети третього віку стали предметом дисертаційних досліджень Анастасії Богуцької (2021), Андрія Каркача (2023). В Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України під керівництвом доктора педагогічних наук, професорки Галини Сотської виконувалася науково-дослідна тема: "Організаційно-педагогічні умови діяльності Університету третього віку" (2021). За авторством дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, докторки педагогічних наук, професорки Лариси Лук'янової підготовлено Концепцію діяльності Університетів третього віку (The concept of the University of the Third Age (2021).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Зазначене засвідчує, що в Україні вже накопичено певний досвід функціонування Університетів третього віку. У межах нашого дослідження цікавим і корисним вважаємо досвід Університетів третього віку в Україні для актуалізації необхідності поширювати його на ринку освітніх послуг для людей літнього віку на державному і регіональному рівнях, особливо в умовах воєнного стану, коли значна кількість людей літнього віку стали вимушеними внутрішньо переміщеними особами і не мають звичних умов для життєдіяльності, значна кількість повернулися після активної участі в бойових діях часто з втратою можливостей щодо повернення до попередніх місць працевлаштування. Саме

we devoted our scientific research to this burning issue.

Aim of the research is to study the phenomenon of U3A at the stages of its development in Ukraine. In order to achieve the research goals, the following **objectives** have been set:

- to analyze the history of the introduction and implementation of the social project "University of the Third Age" in Ukraine;

- to determine the importance of U3A as the most common forms of implementation of the idea of informal education of elderly people.

Results and discussion. The scope of our research is determined by the isolated contradictions between:

- the increase in the number of elderly people in Ukraine and insufficient awareness of the importance of educational support at the state level for this population category;

- the needs of society for qualified specialists ready for educational work with the elderly people, social and professional requirements for andragogues, which are constantly growing in the conditions of the informational development of education, and the insufficient social order for the training of pedagogues-andragogues who can provide quality educational services to the elderly;

- a significant deepening of the importance of the connection of formal, informal, non-informal education to support the elderly people and insufficient justification of the methodological organizational and methodical foundations of educational and leisure work with the elderly, its financing at the community level.

Overcoming these contradictions requires certain actions on behalf of the state and communities by applying united efforts of all relevant social institutions of formal, informal, non-informal education to support the elderly people, stimulate them to partake in different activities aimed at self-realization.

To fulfill the first objective of the research, it was necessary to investigate the information sources in which the scholars analyzed the outlined issues and

цьому питанню і присвячуємо наш науковий пошук і представляємо його результати.

Мета дослідження полягає у вивченні феномена Університету третього віку на етапах його розвитку в Україні. Мета дослідження конкретизована в **завданнях** і виокремлює їх:

- проаналізувати історію впровадження і реалізації соціального проєкту "Університет третього віку" в Україні;

- визначити значущість Університетів третього віку як найбільш поширених форм реалізації ідеї неформальної освіти людей літнього віку.

Виклад основного матеріалу. Визначене темою проблемне коло нашого дослідження зумовлене виокремленими суперечностями між:

- зростанням кількості людей похилого віку в Україні та недостатнім усвідомленням важливості освітньої підтримки на рівні держави цієї категорії населення;

- потребами суспільства у кваліфікованих фахівцях, готових до освітньої роботи з людьми похилого віку, соціальними і професійними вимогами до педагогів-андрагогів, що постійно зростають в умовах інформаційного розвитку освіти, та недостатнім соціальним замовленням на підготовку педагогів-андрагогів, які можуть надавати якісні освітні послуги людям похилого віку;

- суттєвим поглибленням значення зв'язку формальних, неформальних, інформальних форм освіти для підтримки людей похилого віку і недостатнім обґрунтуванням методологічних організаційно-методичних засад просвітницько-дозвіллевої роботи з людьми похилого віку, її фінансування на рівні громад.

Подолання означених суперечностей потребує забезпечення необхідних дій з боку держави загалом і громад, зокрема для об'єднання зусиль усіх небайдужих соціальних інституцій формальних, неформальних, інформальних форм освіти для підтримки людей похилого віку, стимулюванні їх до активної життєдіяльності й самореалізації.

Для виконання першого завдання дослідження необхідно було звернутися до

contributed to the spread of the U3A phenomenon.

Thus, the origins of the introduction of education for the elderly people at the world level dates to 1962, when the first institute for retirees was opened in New York. Over time, it was transformed into the Institute of Education of Pensioners. Pierre Vellas was the initiator of the inclusion of elderly people in active learning, which makes him the founder of the 3A (third-age education). In 1973, he founded the first 3A educational institutions in France at the Toulouse University of Social Sciences, which gave impetus to the emergence of similar social institutions in other countries of the world. Similar establishments were opened in Belgium, Canada, Switzerland, Spain, Italy, Sweden, Norway, England, Germany [16; 19]. These institutions possessed specific name, for example: University of the Inter-Age (UIA), University of Time and Leisure (UTL), University of Culture and Leisure (UCL), University of the Third Time (UTT), University of the People (UoP), Open University (UO), etc. [17: 92]. Their main goal was to help elderly people feel comfortable in new living conditions, as well as to mitigate specific age impact.

Currently, in Europe, U3A forms an important component of the system of continuous education. Legislative and regulatory documents in the EU countries fully guarantee residents the right to education regardless of age. The main goal of such institutions is to stimulate students intellectually, socially and physically [6: 41].

The history of the development of the U3A in Ukraine begins only in summer 2008, when the Ministry of Labor and Social Policy, in cooperation with the population fund of the UN representative office, joined the implementation of the "University of the Third Age" social project aimed at providing support for the elderly people [15: 175]. This date is considered the beginning of the phenomenon of the U3A on the territory of Ukraine.

The first institution of this type was created on the basis of the territorial center of social and household rehabilitation in the city of Kovel in Volyn (2008), the

інформаційних джерел, в яких дослідники окресленого питання зафіксували основні події, що сприяли поширенню феномену "Університет третього віку".

Передусім варто повернутися до витоків упровадження навчання людей третього віку на світовому рівні і зазначити, що ця історія бере свій початок від 1962 року, коли в Нью-Йорку було відкрито перший інститут для пенсіонерів. З часом його було перетворено на Інститут освіти пенсіонерів. Ініціатором включення людей літнього віку до активного навчання став П'єр Велла (Pierre Vellas). Він по праву може вважатися основоположником навчання людей третього віку, оскільки ще 1973 року у Франції при Тулузькому університеті соціальних наук заснував перший університет третього віку, який і дав поштовх до появи схожих соціальних інституцій в інших країнах світу. Зокрема подібні заклади було відкрито в Бельгії, Канаді, Швейцарії, Іспанії, Італії, Швеції, Норвегії, Англії, Німеччині [16; 19]. Вони могли мати децю іншу назву – міжвіковий університет (UIA), або університет вільного часу (UTL), університет культури та дозвілля (UCL), або університет третього часу (UTT), або народний університет (UP), або відкритий університет (UO) тощо [17: 92]. Проте основна їх мета була спільною – допомогти людям літнього віку почуватися комфортно в новому для них віковому періоді і в нових для них умовах життя.

Наразі в Європі Університети третього віку є важливою складовою частиною системи безперервної освіти. Законодавчі і нормативні документи в країнах ЄС повною мірою гарантують жителям право на освіту незалежно від віку. Такі інституції головною метою діяльності визначають активізацію слухачів в інтелектуальному, соціальному і фізичному аспектах [6: 41].

Історія розвитку Університетів третього віку в Україні є значно менш тривалою і бере початок лише з 2008 року. Влітку цього року Міністерство праці та соціальної політики у співпраці з фондом народонаселення представництва ООН долучилися до втілення в практику життя соціального проєкту "Університет третього віку". Основною метою цього пілотного проєкту було забезпечити підтримку людей похилого віку [15: 175]. Ця дата і вважається започаткуванням появи

second one was established at the Kremenchuk branch of the Dnipropetrovsk University of Economics and Law in the city of Kremenchuk (2008). The first U3A in Kyiv was opened in the Shevchenko district based on territorial center No. 2. Currently, every district of the city of Kyiv has such an institution [20].

According to the results of the implementation of the pilot project, the Ministry of Social Policy of Ukraine issued Order No. 326 dated 08.25.2011 "On the implementation of the social and pedagogical service "University of the Third Age" [13]. This document was accompanied by methodological recommendations on the organization of the social and pedagogical service U3A in the territorial center of social services, in the introduction of which it was noted that "the education of the elderly people in Ukraine is an innovative project aimed at implementation and practical implementation of the principle of lifelong learning" [12]. This Order also had two appendices. The first application defined methods of teaching adults, including: brainstorming, case studies, debates/discussions, individual exercises, making reports, conducting demonstration/show, and presentation, storytelling, problem solving, conference, game, practical mastery of skills [7]. The second appendix presented the form of the certificate of a participant in the "University of the Third Age" [8].

With the spread of corresponding practical experience, in 2012 U3A institutions have been successfully functioning in 15 cities of Ukraine [19: 94].

Work in the direction of providing services to adults continued at a fairly rapid pace, and in 2011 the "Concept of Adult Education in Ukraine" was developed [10], and in 2015 the public union "Ukrainian Association of Adult Education" was created, which became a member of the European Association of Adult Education in 2016. The activities of this public organization were aimed at supporting non-formal education of adults [14].

We agree with the position of Larisa Lukyanova and Olena Anishchenko, who note that at the state level "the role and

феномена "Університет третього віку" на терені України.

Перший заклад такого типу було започатковано на базі територіального центру соціально-побутової реабілітації в місті Ковель на Волині (2008), другий – на Кременчуцькій філії Дніпропетровського університету економіки і права в місті Кременчук (2008). У столиці України в місті Києві перший такий заклад було відкрито в Шевченківському районі на базі територіального центру № 2. Наразі кожен район міста Києва має такий заклад [20].

За результатами реалізації пілотного проєкту Міністерство соціальної політики України видало Наказ № 326 від 25.08.2011 "Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" [13]. До цього документу додавалися Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг), у вступі до яких зазначалося, що "навчання людей похилого віку в Україні є інноваційним проєктом, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя" [12]. Цей Наказ мав ще і два додатки. Першим додатком визначалися методи навчання дорослих, серед яких: мозковий штурм, вивчення випадків, дебати/дискусії, індивідуальні вправи, доповідь, демонстрація/показ, презентація, розповіді історій, розв'язання проблеми, конференція, гра, практичне оволодіння навичками [7]. Другий додаток презентував форму сертифікату учасника навчання в "Університеті третього віку" [8].

Практичний досвід поширювався і у 2012 році Університети третього віку функціонували вже у 15 містах України [19: 94].

Робота у напрямі надання послуг людям дорослого віку продовжувалася достатньо стрімким темпом і в 2011 році вже було розроблено "Концепцію освіти дорослих в Україні" [10], а в 2015 році створено громадську спілку "Українська асоціація освіти дорослих", яка 2016 року вже стала членом Європейської Асоціації освіти дорослих. Діяльність цієї громадської організації була спрямована на підтримку неформальної освіти дорослих [14].

importance of adult education for the formation of human resources, economic growth, etc. is underestimated" [11: 269]. Let's make it clear that at the legislative level (in specific laws), in strategic documents (strategies, concepts) related to education, U3A were not reflected in any form. Thus, in the Law of Ukraine "On Education", in Chapter II entitled "Structure of Education", in Article 10 "Components and Levels of Education" the last item is indicated in the wording "adult education, including post-graduate education", and in Article 18, which is entitled "Adult Education", defines it as "a component of lifelong education, aimed at realizing the right of every adult to continuous education, taking into account his personal needs, priorities of social development and the needs of the economy" [9]. Even though before the adoption of the Law "On Education" in 2017, Ukraine already had the experience of universities of the third age, yet they are not mentioned among the components of adult education.

In 2021, Olena Anishchenko presented the Regulation on the Universities of the Third Age, which is clearly structured and convincingly substantiates the need for the creation and operation of the U3A, which should fulfill the role of centers of personal and professional development for the elderly people [4].

In 2023, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the first reading of the draft Law of Ukraine "On Adult Education" [5]. The Resolution on Adopting the Draft Law of Ukraine on Adult Education No. 2874-IX of January 12, 2023, as a normative act was signed by the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine, Ruslan Stefanchuk [18]. However, in this document, unfortunately, there was no proper place for U3A institutions.

At the same time, the analysis of the activities of the universities of the third age proved that they can be combined into two groups according to the level of cooperation with higher education institutions. One group includes institutions based on the French model, which are closely connected with HEIs, thus it makes possible to provide an

Ми погоджуємося з позицією Лариси Лук'янової і Олени Аніщенко, які зазначають, що на державному рівні "недооцінюється роль і значення освіти дорослих для формування людського капіталу, економічного зростання держави тощо" [11: 269]. Зробимо уточнення, що на законодавчому рівні (у профільних законах), у стратегічних документах (стратегіях, концепціях), що стосувалися і стосуються освіти, Університети третього віку не знайшли своє відображення ні в якому форматі. Так, в Законі України "Про освіту", у розділі II, що має назву "Структура освіти", у статті 10 "Складники та рівні освіти" останнім пунктом зазначена у формулюванні "освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта", а статтю 18, яка і має назву "Освіта дорослих" визначає її як "складову освіти впродовж життя, спрямовану на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки" [9]. Не дивлячись на те, що до прийняття Закону "Про освіту" в 2017 році вже був в Україні досвід діяльності університетів третього віку, все ж серед складників освіти дорослих вони не зазначаються.

У 2021 році Оленою Аніщенко було презентовано Положення про Університет третього віку, яке чітко структуровано, в якому переконливо обґрунтовано необхідність створення і діяльності університетів третього віку, які мають виконувати роль осередків особистісного й професійного розвитку для людей похилого віку [4].

У 2023 році Верховною Радою України було прийнято в першому читанні проєкт Закону України "Про освіту дорослих" [5]. Постанову Про прийняття за основу проєкту Закону України про освіту дорослих № 2874-IX від 12 січня 2023 року як нормативний акт підписав Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук [18]. Однак і в цьому документі, на жаль, не знайшлося належного місця для Університетів третього віку.

Водночас, аналіз діяльності Університетів третього віку засвідчив, що їх можна об'єднати у дві групи за рівнем співпраці з закладами вищої освіти. Одна група включає такі інституції, які створені, базуючись на французькій моделі. Вони

academic level of education. Another group includes such institutions, whose activities are aimed at stimulating elderly people in various aspects. They, while providing the appropriate level of education, still do not have close cooperation with institutions of higher education to ensure the quality of services provided and knowledge obtained [21]. U3A are characterized by two levels: state and non-state. At the state level, they include institutions founded by regional, municipal, district administrations, territorial centers and other organizations and institutions that act as their partners. It is on their basis that the educational activities of the U3A are usually implemented. At the non-state level, these include institutions founded as national public organizations; various movements, as well as charitable foundations in cooperation with foreign sponsors [21: 136] and/or with the financial support of certain individuals.

The increase in the number of universities of the third age is explained by certain factors, including the rising quantity of retirees, as well as the emergence of a new generation of elderly people who, due to the fact that they lived most of their working life in the conditions of a transitional economy, have specific requirements, needs, lifestyles peculiarities and corresponding forms of spending their free time [6].

In the experience of the European community, U3A often function in such basic forms as independent non-governmental organizations, associations and/or as organizational units operating within the structure and under the auspices of a state or private university under the authority of the local rector; as separate divisions of another non-governmental organization or as structural units operating within the framework of local self-government bodies (at cultural centers, libraries, day care centers, social welfare centers, etc.) [4].

An example of the functioning of the U3A of the first type is the Association of the University of the Third Age "Yaslo" in the city of Jaslo at the Vladyslav Findysh

тісно пов'язані із закладами вищої освіти, що уможливає забезпечення академічного рівня освіти. Інша група охоплює такі інституції, діяльність яких спрямована на активізацію людей похилого віку в різних аспектах. Вони, забезпечуючи належний рівень освіти, все ж не мають тісної співпраці із закладами вищої освіти для забезпечення її якості [21]. Університети третього віку характеризуються двома рівнями: державним і недержавним. На державному рівні до них можна віднести заклади, що засновані обласними, муніципальними, районними управліннями, територіальними центрами та іншими організаціями й установами, що є їх партнерами. Саме на їх базі зазвичай реалізується просвітницька діяльність "Університетів третього віку". На недержавному рівні до таких належать заклади, що засновані як національними громадськими організаціями; різного роду рухами, так і благодійними фондами у співпраці з іноземними спонсорами [21: 136], інколи в тому числі і за фінансової підтримки окремих фізичних осіб.

Збільшення кількості Університетів третього віку пояснюється низкою факторів, серед яких збільшення кількості пенсіонерів, поява нового покоління пенсіонерів, які через те, що більшу частину свого трудового життя прожили в умовах перехідної економіки, мають інші підвищені вимоги, потреби, спосіб життя та форми проведення вільного часу [6].

У досвіді європейської спільноти університети третього віку найчастіше функціонують у таких основних формах, як незалежні неурядові організації, найчастіше – асоціації; як організаційні одиниці, що діють у структурі та під егідою державного або приватного університету – найчастіше під керівництвом уповноваженого ректора даного університету; як окремі підрозділи іншої неурядової організації або як підрозділи, що діють у структурі органів місцевого самоврядування (при будинках культури, бібліотеках, центрах денного перебування, центрах соціального забезпечення тощо) [4].

Прикладом функціонування Університету третього віку першого типу є Асоціація Університету третього віку "Ясло" в місті Ясло при Підкарпатському університеті ім. бл. Владислава Фіндиша у Польщі [22]. Цей університет був створений

Subcarpathian University in Poland [22]. This university was created with the aim of social and intellectual activity stimulation of the elderly people from the city of Jaslo and its surrounding areas. It should be emphasized that this university is a collaboration of its students, who themselves decide both about the study program and about the possibility of accepting into its ranks persons who declare their activity and desire to participate in classes. First, it should be noted that the functioning of such institutions is the best proof that activity does not end with retirement. Here you can deepen your knowledge or acquire new ones, find new friends, acquaintances and social contacts, familiarize with new forms of activity and a healthy lifestyle, realize one's plans and dreams, for which there was simply not enough time or opportunity [10].

Usually, the available information states that any mature person who wants to expand their knowledge, skills and abilities can become a student of a U3A. Each education seeker receives a student ID card and a graduation diploma, which are symbolic in nature. In such universities, there is no obligation to attend all classes, there are no exams, and the entire structure of the educational process is determined by the Program Board, which is elected from among the student body. These can be lectures on selected disciplines, thematic seminars (for example, on poetry, health care, history of art, religion, philosophy, culture, literature, politics, etc.) [11]. An integral part of the work is the activity in which students develop and demonstrate their skills and abilities (for example, in drawing, painting, photography, sculpture, weaving, singing, acting, arranging bouquets, culinary arts, etc.).

It is also important to emphasize the importance of rehabilitation, therapeutic, language and computer mastery classes, which are highly appreciated by the education seekers. Special and occasional meetings, evenings, joint excursions and discussion meetings contribute to strengthening the ties between elderly students [14]. It is also worth noting the

з метою соціальної та інтелектуальної активізації людей трохи старшого віку з м. Ясло та його околиць. Необхідно особливо підкреслити, що цей університет є співтворчістю його студентів, які самі приймають рішення як про програму навчання, так і про можливість прийняття до своїх лав осіб, які декларують свою активність і бажання брати участь у заняттях. Перш за все, варто підкреслити, що функціонування таких інституцій є найкращим доказом того, що активність не закінчується з виходом на пенсію. Тут можна поглибити свої знання або здобути нові, знайти нових друзів, знайомих і соціальні контакти, познайомитися з новими формами активності та здорового способу життя, реалізувати свої плани та мрії, на які раніше просто не вистачало часу або можливості [10].

Зазвичай інформація, яка поширюється, стверджує, що членом-студентом університету третього віку може стати будь-яка зріла людина, яка бажає розширити свої знання, вміння і навички. Кожен студент отримує студентський квиток та диплом про закінчення навчання, які мають символічний характер. У таких університетах немає обов'язку відвідувати всі заняття, немає іспитів, а вся структура навчання визначається Радою програми, яка обирається з-поміж групи студентів. Це можуть бути лекції з обраних дисциплін, тематичні семінари, наприклад, з поезії, профілактики здоров'я, історії мистецтва чи регіону, релігії, філософії, культури, літератури, політики тощо [11]. Невід'ємною частиною роботи є діяльність, в якій здобувачі освіти розвивають і демонструють свої багаті навички та здібності (наприклад, у малюванні, живописі, фотографії, скульптурі, ткацтві, співі, акторській майстерності, складанні букетів, кулінарному мистецтві та ін.).

Важливо також підкреслити важливість реабілітаційних занять, терапевтичних, мовних і комп'ютерних майстер-класів, які високо оцінюються учасниками. Спеціальні та випадкові зустрічі, вечори, спільні екскурсії та дискусійні зустрічі також сприяють зміцненню зв'язків між учасниками [14]. Варто також відзначити можливість організації зустрічей з цікавими людьми у формі тематичних лекцій або так званих відкритих лекцій на

possibility of organizing meetings with interesting people in the form of thematic lectures or so-called open lectures on relevant topics. Such an educational model is appropriate for those who may need support, help or just ordinary human contact.

One of the main goals of U3A is to create opportunities for older people who would like to continue their education and gain knowledge. One of the factors that determined their popularity is the idea of open education. This is a formula of educational activity that contributes to the satisfaction of such needs of the elderly as self-education, awareness of the surrounding world, expansion of knowledge and skills, performance of socially useful activities, filling of free time, maintenance of social ties, mental and physical stimulation [17].

Within the universities of the third age, lifelong learning takes various forms, starting from the organization of master classes, seminars, computer courses, lectures and sports events. U3A actively contribute to the development of physical activity, socialization, intellectual improvement, support for the deepening of knowledge and skills of the elderly people, facilitating contacts with health care institutions, cultural and rehabilitation centers, involving students in sports and tourism [15]. Also, universities of the third age perform an important function in maintaining social ties and interpersonal communication among the elderly.

The second type of U3A, which is popular in the European community, is created by associations that conduct popular events, the priority goal of which is the social activation of the elderly through participation in various forms of social activity. Within the outlined concept, the principles of cultural coexistence are promoted, educational opportunities are provided in various fields of science, including health care, culture and arts, social, economic, technical, humanitarian sciences, as well as environmental sciences. In addition, it is mandatory to conduct practical classes in physical culture, recreation and tourist. Universities

цікаві або актуальні теми. Надзвичайно цінною ініціативою є пошук у найближчому і віддаленому оточенні та запрошення на заняття тих, хто з різних причин є самотнім, тих, хто, можливо, потребує підтримки, допомоги чи просто звичайного людського контакту.

Однією з основних цілей діяльності університетів третього віку є створення можливостей для людей похилого віку, які хотіли б продовжити свою освіту, здобувати знання. Одним із чинників, який визначив їх популярність, є ідея відкритої освіти. Це формула освітньої діяльності, яка сприяє задоволенню таких потреб літніх людей, як самоосвіта, пізнання навколишнього світу, розширення знань і навичок, виконання суспільно корисної діяльності, заповнення вільного часу, підтримання соціальних зв'язків, розумова і фізична стимуляція [17].

У межах університетів третього віку навчання впродовж життя набуває різноманітних форм, починаючи від організації майстер-класів, семінарів, комп'ютерних курсів і закінчуючи лекціями та спортивними заходами. Університети третього віку активно сприяють розвитку фізичної активності, соціалізації, інтелектуальному вдосконаленню, підтримці поглиблення знань і навичок людей похилого віку, полегшенню контактів з такими установами, як заклади охорони здоров'я, культурні та реабілітаційні центри, залученню студентів до занять спортом і туризмом [15]. Також університети третього віку виконують важливий функціонал щодо підтримки соціальних зв'язків та міжособистісного спілкування серед людей похилого віку.

Другий тип університетів третього віку, що популярний в європейській спільноті, створюється асоціаціями, що проводять популярні заходи, пріоритетною метою яких є соціальна активізація людей похилого віку через участь у різних формах суспільної діяльності. У межах окресленої концепції відбувається просування принципів культурного співіснування, надаються можливості освіти у різних галузях науки, в тому числі – з питань профілактики здоров'я, культури і мистецтв, соціальних, економічних, технічних, гуманітарних наук, а також наук про Землю і Всесвіт. Окрім того, обов'язковим є проведення практичних

of this type offer their students various classes, namely yoga and gymnastics, foreign languages, decorative and applied arts [22].

U3A aim at creating opportunities for the intellectual development of education seekers, their integration with the community and improvement of their quality of life. The university achieves its goals by organizing systematic educational, rehabilitation and integration activities. It also offers a wide range of activities that is not limited by the weekly lectures, but also includes leisure, language classes and digital literacy courses [22]. The main goal is to provide education in various fields of science, including the medicine, health care, humanitarian sciences, culture and art, social, economic, legal, technical sciences, as well as:

- learning foreign languages;
- promotion of the principles of cultural social coexistence;
- encouragement and support of various forms of intellectual, mental and physical activity, adequate for age, level of physical training;
- carrying out activities aimed at supporting, establishing and strengthening ties and personal contacts between residents of the region, in particular between the older and younger generations;
- support and popularization of physical culture and sports.

Thus, U3A act as important educational and cultural centers for older people. Thanks to them, elderly people can not only acquire new skills and competences, but also take an active part in the life of local communities. However, it should be emphasized that the use of the services of most third-age universities is still conditioned by the need for its potential students to meet certain requirements, for example, to have the status of a pensioner, to reach a certain age [16].

The business form of U3A is based on a number of institutional models of activity. Firstly, these are universities for the education of elderly people; secondly, these are spaces for personal development and realization of interests. They also perform social functions.

занять з фізичної культури та рекреації, організація туристичних та оглядових екскурсій. Університети такого типу пропонують своїм здобувачам освіти різноманітні заняття, зокрема, із йоги та гімнастики, іноземних мов, декоративно-прикладного мистецтва [22].

Третій тип університетів третього віку своєю головною метою позиціонує створення можливостей для інтелектуального розвитку здобувачів освіти, інтеграції з громадою та покращення якості їхнього життя. Університет досягає своїх цілей шляхом організації систематичних освітніх, реабілітаційних та інтеграційних заходів. Він також пропонує широкий спектр заходів, не лише щотижневі лекції, але й дозволяє, мовні класи та курси цифрової грамотності [22].

Основними цілями їх є надання освіти в різних галузях наук, зокрема в галузі медицини та профілактики здоров'я, гуманітарних наук, культури та мистецтва, соціальних, економічних, юридичних, технічних наук, а також:

- вивчення іноземних мов;
- просування принципів культурного суспільного співіснування;
- заохочення та підтримка різних форм інтелектуальної, психічної та фізичної активності, адекватних віку, рівню фізичної підготовки;
- проведення заходів, спрямованих на підтримку, встановлення та зміцнення зв'язків та особистих контактів між мешканцями регіону, зокрема між старшим та молодшим поколінням;
- підтримка та популяризація фізичної культури та спорту.

Таким чином, університети третього віку виступають важливими освітніми та культурними центрами для людей похилого віку. Завдяки їм люди похилого віку можуть не лише здобути нові навички, компетентності, а й брати активну участь у житті місцевих громад. Однак, варто підкреслити, що користування послугами більшості Університетів третього віку все ж таки зумовлене необхідністю відповідності його потенційних слухачів певним вимогам, наприклад, мати статус пенсіонера, досягти певного віку [16].

Бізнес-форма університетів третього віку ґрунтується на низці інституційних моделей діяльності. По-перше, це університети для навчання людей похилого

Universities of the third age carry out activities similar to the ones of a local self-government body, a school, a non-governmental organization or an informal social group. By combining different forms of activity, U3A can better adapt their educational services to the needs and interests of older people [21]. The activities of universities of the third age are aimed at the broad inclusion of elderly people in the multidimensional process of education, activation of social integration, and at the same time countering the social and economic alienation of particularly vulnerable groups of the population, in this case – elderly people.

Conclusions and research perspectives. Based on the analysis of the scientific sources, we can state that U3A have a great potential for promoting the creation of appropriate conditions for life activities and self-realization of elderly people, but they are in dire need of support at the state and regional levels, in a detailed generalization, systematization of such experience, in particular at the methodical and information-content level.

A promising direction of research is the study of the experience of the Baltic countries regarding the activities of U3A for implementation in the educational space of Ukraine. Studying the foreign experience of their organization and functioning will help to make education in the "Universities of the Third Age" in Ukraine more diverse for the community of domestic pensioners and to satisfy their educational and educational needs as much as possible.

віку, по-друге, це простори для особистого розвитку та реалізації інтересів. Вони також виконують соціальні функції. Університети третього віку здійснюють діяльність, подібну до діяльності органу місцевого самоврядування, школи, неурядової організації або неформальної соціальної групи. Поєднуючи різні форми діяльності, університети третього віку можуть краще адаптувати свою освітню пропозицію до потреб та інтересів літніх людей [21]. Діяльність університетів третього віку спрямована на широке включення людей похилого віку в багатовимірний процес освіти, активізацію соціальної інтеграції, і водночас протидію соціальному та економічному відчуженню особливо вразливих груп населення, в даному випадку – людей похилого віку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі аналізу джерельної бази дослідження і практики діяльності Університетів третього віку в Україні можемо констатувати, що такі інституції мають великий потенціал щодо сприяння створенню належних умов для життєдіяльності і самореалізації людей літнього віку, проте мають гостру потребу в підтримці на державному і регіональному рівнях, в деталізованому узагальненні, систематизації такого досвіду зокрема на методичному та інформаційному-змістовному рівні.

Перспективним напрямом дослідження може бути вивчення досвіду країн Балтії щодо діяльності Університетів третього віку для імплементації в освітній простір України. Вивчення зарубіжного досвіду їх організації і функціонування допоможе зробити навчання в "Університетах третього віку" в Україні більш різноманітним для спільноти вітчизняних пенсіонерів і максимально задовольняти їх освітні і просвітницькі потреби.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Åkerfeldt, A., Bergdahl, N., & Hrastinski, S. (2024). Adult learners' perceptions of distance education. *Journal of Adult and Continuing Education*, 30(1), 248-266. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/14779714231200422> [in English].
2. Andersson, P., & Muhrman, K. (2022). Marketisation of adult education in Sweden. *Journal of Adult and Continuing Education*, 28(2), 674-691. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/14779714211055491> [in English].
3. Andersen, F.C., Vedøy, G., & Dehlin, E. (2024). Leadership in uncertainty: Improvisation and positioning in municipal adult education. *Journal of Adult and*

Continuing Education. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/14779714241247006> [in English].

4. Anishchenko, O.V. (2021). *Polozhennia pro universytet tretoho viku [Regulations on the University of the Third Age]*. Kyiv: IPOOD imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy, 20 [in Ukrainian].

5. *VRU pryiniala u pershomu chytanni projekt ZU "Pro osvitu doroslykh" [VRU adopted in the first reading the draft Law of Ukraine "On Adult Education"]* / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy – Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/vru-prijnyala-u-pershomu-chitanni-proyekt-zu-pro-osvitu-doroslih> [in Ukrainian].

6. Hakman, A.V. (2019). Vplyv universytetiv tretoho viku na psykhofizychnu aktyvnist osib starshoho pokolinnia [Influence of the third age universities on the psychophysical activity of the older generation]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriya: Fizychna kultura – Bulletin of the Precarpathian University. Series: Physical Culture*, (34), 39-45 [in Ukrainian].

7. Dodatok 1 do punktu 3.2. rozdil 3 Metodychnykh rekomendatsi [Addition 1 to paragraph 3.2. section 3 of the Methodological recommendations]. *Metody navchannia doroslykh – Methods of teaching adults*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

8. Dodatok 2 do punktu 4.2. rozdil 4 Metodychnykh rekomendatsii. Sertyfikat. [Appendix 2 to paragraph 4.2. section 4 of the Methodological Recommendations. Certificate]. *Metody navchannia doroslykh – Methods of teaching adults*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

9. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu": chynne zakonodavstvo stanom na 04.01.2024 r. [The Law of Ukraine "On Education": current legislation as of January 04, 2024]* / Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

10. Lukianova, L.B. (2011). *Kontseptsii osvity doroslykh v Ukraini [The concept of adult education in Ukraine]*. Nizhyn: PP Lysenko, 24 [in Ukrainian].

11. Lukianova, L.B., & Anishchenko, O.V. (2017). Osvita doroslykh v Ukraini: novi mozhyvosti dlia rozvytku pedahohichnoi nauky i praktyky [Adult education in Ukraine: new opportunities for the development of pedagogical science and practice]. *Profesiina osvita i osvita doroslykh v umovakh innovatsiinoho rozvytku – Vocational education and adult education in the conditions of innovative development*, 267-275 [in Ukrainian].

12. *Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii sotsialno-pedahohichnoi posluhy "Universytet tretoho viku" u terytorialnomu tsentri sotsialnoho obsluhovuvannia (nadannia sotsialnykh posluh) [Methodological recommendations for the organization of the social and pedagogical service "University of the Third Age" in the territorial center of social services (provision of social services)]*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

13. *Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy № 326 vid 25.08.2011 "Pro vprovadzhennia sotsialno-pedahohichnoi posluhy "Universytet tretoho viku" [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine No. 326 of 25.08.2011 "On the Implementation of the Social and Pedagogical Service "University of the Third Age"]*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

14. Kremin, V.H. (2016). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National report on the state and prospects of education development in Ukraine]* / za zah. red. V.H. Kremenia; NAPNuk Ukrainy,. Kyiv: Pedahohichna dumka, 448 [in Ukrainian].

15. Poliekhina, V.M. (2017). Diialnist "Universytet tretoho viku" v umovakh suchasnoho sotsiumu [Activity of the "University of the third age" in the conditions of modern society]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences: zb. nauk. prats, vyp. LXXVII, tom 2*, 173-176 [in Ukrainian].

16. Popyk, Yu. (2016). Osvita liudey tretoho viku yak zasib sotsialnoi adaptatsii ta intehratsiii [Education of people of the third age as a means of social adaptation and integration]. *Pedahohichnyy almanakh – Pedagogical almanac*, 32, 229-234 [in Ukrainian].

17. Popyk, Yu. (2016). Osvita liudei tretoho viku [Education of people of the third age]. *Zbirnyk materialiv konferentsii Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia – Collection of conference materials All-Ukrainian scientific and practical conference*, 91-95 [in Ukrainian].

18. *Postanova pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro osvitu doroslykh [Resolution on adoption of the Draft Law of Ukraine on adult education as a basis]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-IX#Text> [in Ukrainian].

19. Skoryk, T.V. (2015). "Universytet tretoho viku": kontseptualni polozhennia ta dosvid realizatsii ["University of the third age": conceptual provisions and implementation experience]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Series: Pedagogical Sciences*. Chernihiv: ChNPU, 2(104), 94-98 [in Ukrainian].

20. Universytet tretoho viku [University of the third age]. *Ofitsiyni portal Kyieva – Official portal of Kyiv*. Retrieved from: https://kyivcity.gov.ua/pilhy_dovidky_ta_sotsialnyi_zakhyst/pensioneram_ta_liudiam_po_khyloho_viku/universytety_tretoho_viku_kyieva/ [in Ukrainian].

21. Fedorenko, S.A. (2014). Universytety "tretoho viku" yak skladova bezperervnoi osvity; zarubizhnyy dosvid [Third Age Universities as a Component of Continuing Education; Foreign Experience]. *Pedahohichnyy protses: Teoriia i praktyka – Pedagogical process: Theory and practice*, 1, 133-138 [in Ukrainian].

22. *Historija Uniwersytetów Trzeciego Wieku*. (2014). Retrieved from: <http://utw.jaslo.biz> [in Polish].

Received: May 14, 2024
Accepted: June 07, 2024